

Prads sitgs e pastgiras sitgas: bels, apprezzads, prezios

■ I dat chaussas che plaschan quasi a tut ils umans: ils prads en flur per exempel. Quels enritgeschan grondamain la vita d'ina cuntrada. Sco las retschertgas mussan, vegnan els apprezzads zunt fitg, betg be perquai che las colurs e furmas da las flurs fascineschan. Er las diversas tgirallas, ils ta-vauns, baus e luschards chattan gronda atenziun. Ina primavaira senza prads en flur na pon ins betg s'imaginar. Ma prads ritgs da flurs èn daven-tads rars en tschertas regiuns e dovran protezzion. Circa in quart da las cumi-nanzas da plantas en nossas regiuns è sa sviluppada tras l'uman u dependa da praticas spezialas da l'agricultura. La pasculaziun e la fanada en las zonas tranter 1800 e 2200 meters han per exempel fur-mà prads d'ina gronda diversitad, che tutgan tar las gruppas da vegetaziun las pli ritgas en l'Europa. Ils prads e las pastgiras sitgas cuntengnan circa dus terzs da las spezias da plantas da la Svizra e da quellas è in terz rar u periclità. Els èn plinavant il dachasa da numerusas spezias d'animals: utschels, reptils, filiens ed in-sects. Quests ambients semi-naturalis èn in bun exempel per l'influenza positiva che las activitads umanas pon mintgant – sper las influenzas negativas bler pli fre-quentas – avair sin la biodiversitad.

Cun il squitsch economic èn las meto-das d'agricultura sa midadas considera-blamain en la segunda mesadad dal

20avel tschientaner: En las valladas e sin las spundas bain accessiblas è l'agricultura vegnida intensivata tras la tecnolo-gia moderna sco era cun utilizar ladim chemic e pesticides. Zonas en las autezzas cun ina curta perioda da vegetaziun e spundas taissas cun pauca racolta percun-ter n'èn betg pli vegnidas cultivadas. Quest terren bandunà da l'uman ha il guaud reconquistà. Pervi da quest svilup sco era pervi da l'urbanisaziun e la depopula-zion da las vals perifericas èn passa 90 % da las pradas e pastgiras magras dispari-das dapi l'onn 1945. La cuntrada rurala alpina tradiziunala sa sminuescha e la perdita da differentas metodos da cultiva-zion periclitgescha la diversitad da la cun-trada sco era la biodiversitad da las Alps.

Prads e pastgiras: bains culturals tradiziunals

Dapi millennis s'occupan ils umans cun la tratga da biestga. A l'entschatta lascha-van ins pascular ils animals en ils guauds. Ma baud han ins cumenzà a runcar per obtegnair terren da pasculaziun. Già ils vegls Romans segavan per avair fain. Prads e pastgiras accumpognan pia l'uman da vegl ennà.

Ina da lur caracteristicas è ch'els ston vegnir utilisads e cultivads regularmain. Perquai valan ils prads e las pastgiras era sco bains culturals, cuntrari ad auters spa-zis da viver sco guauds, palids autas u grippa. Quest bain cultural tradiziunal è sa sviluppa sur millis onns ed ha cuntan-schi ina gronda varietad da spezias. Quai vala surtut per noss pajais, nua ch'ins chatta ils pli differents tips da prads e

Prads sitgs – ina part impurtant d'ina cuntrada alpina intacta.

pastgiras: plauncas da fain selvadi en las Alps, prads da segar maghers, pastgiras d'alpegiar / pastgiras magras, prads grass, prads sauads e prads da sternim.

Tut tenor situaziun ed utilisaziun sa mida la vegetaziun. Il caracter è different tut tenor sch'i sa tracta d'ina spunda nord u sid, da pastgiras u prads, grass u maghers, umids e sitgs, en situaziuns autas e bassas e sch'i vegn segà savens u occasiu-nalmain. Ultra da quai chatt'ins las pli di-versas furmas da transiziun e sa chape-scha er las spezialitads regiunalas. Prads e pastgiras èn spazis da viver or dals mauns dal pur, spazis da viver cun blera tradizi-un en nundumbraivlas variaziuns.

Nua che l'uman intervegn, s'adatte-scha la natira. Nua ch'il guaud ha stuì ce-der a prads e pastgiras, han plantas ed ani-mals da las zonas avertas e mez avertas chatta lur spazis da viver. Per part derivan els dal conturn, dals grugns grippus u da las zonas avertas alluvialas, per part è lur origin fitg lunsch davent, per exempel en las regiuns mediterranas u en las steppas da l'Europa da l'Ost. Els èn s'integrads, fan oz part da la natira indigena – ed en-ritgeschan quella grondamain.

Fastizs istorics da l'utilisaziun dal terren

Cun agid da pollens, deponids e sa man-tegnids dapi la davosa epoca glaziala en terras suffizientamain umidas, èsi pussai-vel da persequitar millis onns enavos il svilup da la vegetaziun e l'istorgia da l'utilisaziun. Entras definir la vegliade-gna dal carbon (14C) en turba u en lain charvunà pon ins datar eveniments im-purtants, sco p.ex. l'entschatta da la cul-tivaziun d'ers.

Prendain l'exempel da l'Engiadina Bassa: Qua mussan pollens or da diffe-rents profils da perforaziun che l'uman ha cumenzà durant la perioda da 3600-3200 a.Cr. a transfurmar ils guauds prirs

da pigns, maschadads per part cun tieus e lareschs, en prads da laresch che vegni-van pasculads. Pollens da graun (fur-ment, ierdi/dumiec) che cumparan rela-tiv andetgmain a la fin dal temp neolit-ic (var 2200 a.Cr.) cumprovan il cumen-zament da la cultivaziun dad ers. Enfin la fin dal temp da bronz (var 1000 a.Cr.) para la cultivaziun d'avair cuntinuà sen-ta interrupziun.

Las pli veglias terrassas dad ers anc oz existentas dateschan almain da l'ent-schatta da l'epoca da bronz. Tras la cul-tivaziun dad ers han pudì sa derasar ble-ras plantas ch'eran da chattar enfin lura be en cleragls, sin grippa ed en lavineras u lung ils flums. Igl èn sa furmadas cumi-nanzas da plantas sco chaglias da coller, saivs vivas, guaudets da badugn, prads da chagliom, prads sitgs e vegetaziun da steppa.

Dapi il temp neolitic era la cultivazi-un dad ers suttamessa a diversas fluctua-zions; suenter in ferm declin durant il temp medieval tempriv suonda in temp da prosperitad durant il temp autmedie-val e medieval tardiv. Ils fastizs da l'istor-gia da l'utilisaziun dal terren dapi 5 mil-lis onns enfin oz èn damai sa mantegnids en la cuntrada culturala inalienabla ed en il colorit local caracteristic per la vegeta-zion multifara da l'Engiadina Bassa.

Prads e pastgiras ritgs da spezias

Per inditgar ils prads sitgs cultivads exis-tan divers terms. Sper denominaziuns stretgmain scientificas sco «mesobro-metum» u «arrhenatheretum» chatt'ins en texts da leschas er l'expressiun «prads extensiv u pauc intensiv» ed en il diever popular «prads da flurs», «prads mag-hers» u «prads sitgs». Ma questas nozi-uns cuntengnan divers aspects e per quest motiv n'èn ellas betg adina identicas. Da princip sa tracti dentant adina da spazis da viver cun paucas substanzas nutritivas e perquai cun ina gronda diversitad da spezias.

Radund 13 pertschient da tut las plantas en Svizra creschan sin prads e pastgiras magras. Quai èn passa 350 spe-zias. Ultra da quai attira mintga spezia da plantas circa diesch spezias d'animals. Uschia èn bun la mesadad da las tgirallas dependentas da quest spazi da viver.

Ils prads sitgs da la Svizra èn pia da fitg grond'impurtanza per la diversitad da las spezias. Ma i dat anc tut auters motivs fitg relevants per mantegnair quests spa-zis da viver: Ils prads da flurs èn ina part impurtanta d'ina cuntrada intacta, nua che nus tuts ans sentin da chasa e ch'è a medem temp la basa per in maletg posi-tiv da nossa Svizra sco pajais da vacanzas. Prads da flurs èn in argument ferm ed en-plegentaiv per promover la vendita di-recta dals products agrars; els stgaffe-

schan bainvulentscha en la populaziun ed auzan la chapientscha dals pajataglias per l'agricultura. Ultra da quai pussibili-teschan ils prads da flurs diversificaziun e flexibilitad en il manaschi puril e quintan sco surfatscha da cumpensaziun ecologi-ca. Plinavant promovon els ils insects nizz-zaivels e protegian er il terren da l'erosiun.

Mantegnair las valitas a lunga vista

Ils prads sitgs èn sa sminuids dapi ils onns 1950 e cun els er las spezias che vivan là. Oz èn 40 pertschient da las plantas da quest spazi da viver sin la «Glista cot-schna», en la Svizra Bassa schizunt 70 pertschient. Per ils animals mussan las retschertgas in maletg sumegliant.

Ils prads sitgs èn periclitads surtut per duas raschuns. Pli baud ha in'utilisaziun memia intensiva sminuì quels e cun els la diversitad da las spezias. Oz gioga plitost la moda e maniera d'utilisaziun ina rolla. Surtut spundas taissas ed allontanadas vegnan cultivadas pli e pli pauc.

Ma dapi ils onns 1990 exista in'in-cumbensa legala da cumbatter questa digren. En in emprim pass ha la Confederaziun realisà in inventari cumplessiv dals prads sitgs en Svizra. Quel includea ils pastgets sitgs e da steppa che na vegnan betg u strusch utilisads da l'agri-cultura sco er las surfatschas sitgas nuncultivadas e da rieven. En pli cumpiglia l'inventari ils pastgets mez sitgs e da tshorf airi sco er las spunda da cha-retschi da ruina ed ils pastgets da fustig-liun utilisads da l'agricultura. Quest in-ventari furma la basa per cuntanscher duas finamiras:

Realisar la convenziun internaziunala: Il 1992 è vegnida ratifitgada a Rio de Janei-ro ina convenziun internaziunala cun la finamira da mantegnair la diversitad da las spezias sco part integrala da la biodi-versitad. La survista naziunala dals prads sitgs da la Svizra è perquai in crap en quest immens mosaic global ch'è vegni sviluppa cuntinuadamain dapi lura.

Stgaffir clerlas basas d'execuziun: L'agricul-tura ed er la protezzion da la natira èn de-pendentas da basas cumparegliablas. Da-tas exactas duain pussibilitar ina valitazi-un cumplessiva ord vista naziunala e permetter da metter las prioritads objec-tivamain. Quai vala tant per l'execuziun sin plaun chantunal sco federal.

La natira en ils mauns dal pur

Sin basa da las cundiziuns definidas en las leschas pajan la Confederaziun ed ils chantuns contribuziuns per mantegnair la varietad da prads e pastgiras e per als utilizar cun respect vers la natira. Las dumondas d'execuziun reglan la Lescha davart la protezzion da la natira e da la patria e la Lescha davart l'agricultura. Decisivs èn ils suandants principis:

Indemnisaziun da prestaziuns ecologicas: La legislaziun prevesan d'indemnisar commensuradamain la lavur supplemen-tara e la sminuziun da las entradas che las prestaziuns ecologicas a favur da l'interess public chaschunan. I vegnan pajadas contribuziuns da basa tenor las leschas davart l'agricultura federalas e supple-ments per ulteriuras prestaziuns ecologi-cas tenor las leschas ed ordinaziuns chan-tunales davart la protezzion da la natira.

Norma da la Confederaziun, realisaziun dal chantun: Quest princip lubescha da cuntinuar cun l'applicaziun tenor ils mo-dels chantunals cumprovads ed econcu-schents.

Basa facultativa: La basa facultativa è es-senziala. La devisa sa cloma: «Impuls fi-nanzial enstagl da sforz». Da quest prin-cip èn exclus sulettamain ils territoris ils pli impurtants ch'èn mess sut protezzion. Per pudair mantegnair ils prads e las past-giras sitgas a lunga vista ston vegnir res-guardadas tar l'execuziun tschertas cun-diziuns generalas. Per regla vul quai dir: mantegnair las diversas furmas d'utilisa-zion tradiziunals, pia cuntinuar cun l'utilisaziun extensiva. Tut tenor tip da vegetaziun è inditgada in'utilisaziun che tanscha d'in tagl mintga dus onns enfin a 2-3 tagls ad onn. Per part èsi necessari da segar alternantamain be tschertas parts, per garantir ina buna derasaziun dal sem da las flurs. En pli èsi da desister d'engra-schament (pastgets sitgs e steppas, pas-tgets mez sitgs, plauncas da fain selvadi) u da far diever da be pitschnas quantitads da grascha da bov (prads sitgs d'avaina glistica / taret mellen).

Terms impurtants

Prà u pastgira?

Prads vegnan segads (per regla almain ina giada l'onn). Sin pastgiras pasculleschan animals, per exempel vatgas. I dat dentant era furmas maschadadas.

Prà alpin, prà sitg u prà grass?

Vers engiu vegnan prads sitgs cunfinads dals prads grass cultivads intensivamain. Vers ensi vegnan prads sitgs e pastgiras sitgas cunfinads dals prads alpins. Quels giaschan sur il cunfin dal guaud.

La presentaziun:

Dossier «Prads sitgs e pastgiras sitgas»

Dapli infurmaziuns:

chatta.ch/?hiid=1071
www.chatta.ch

Prads sitgs e pastgiras sitgas furman in spazi vital ordvart multifar.